

Mustafa Necati Sepeçioğlu'nun "Çanakkale" Romanlarında Mustafa Kemal Anlatımı

Necmettin ÖZMEN - Safura İNAN***

* Doç. Dr. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Programı, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6203-1940>

ROR ID: <https://ror.org/00xvwpq40>

necmettin.ozmen@izu.edu.tr

**Arş. Gör. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Programı, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6625-1588>

ROR ID: <https://ror.org/00xvwpq40>

safura.inan@izu.edu.tr

Citation

ÖZMEN, Necmettin – Safura İnan. "Mustafa Necati Sepeçioğlu'nun "Çanakkale" Romanlarında Mustafa Kemal Anlatımı". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 53 (Bahar 2025), 435-460.

Geliş Tarihi	01.05.2025
Kabul Tarihi	13.05.2025
Yayın Tarihi	12.07.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40) Veri Toplanması Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Araştırmanın Tasarımı	Araştırma-Veri Analizi-Doğrulama Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40) Makalenin Yazımı Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40) Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Türk tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olan Çanakkale cephesi savaşları ağırlıklı olarak 1915'te yaşanır. Bu konuda müstakil bir Çanakkale romanı ise ancak 1989'da, Mustafa Necati Sepetçioğlu tarafından kaleme alınan...ve Çanakkale 1 Geldiler, ...ve Çanakkale 2 Gördüler, ...ve Çanakkale 3 Döndüler adlı üç ciltlik eser ile yazılmış olur. Bu üçlemeden sonra Çanakkale'ye dair romanların sayısı artarak devam eder.

Türkiye'de önemli tartışma konularından biri Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşlarına etkisi-katkısıdır. Bazı kimseler tarihî açıdan onun bu savaşta önemli bir etkisinin bulunmadığını, bazıları ise savaşın Mustafa Kemal sayesinde kazanıldığını söyler. Başta tarih bilimi alanında ortaya çıkan bu tartışma edebiyata da yansır. Çünkü son dönemde, özellikle yeni tarihselcilik anlayışı ile, tarihî konular farklı bakış açılarıyla ortaya konmakta, gelenekselin dışında yeni tarih düşünceleri ortaya çıkmakta, tartışmalara yeni boyutlar eklenmektedir.

Bu araştırmanın konusu, bir ilk olma özelliği gösteren Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Çanakkale konulu romanlarında Mustafa Kemal'in nasıl anlatıldığı, onun rolüne dair yorumları tespit etmektir. Bunun için bin yüz yetmiş altı sayfalık üç roman doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yazar, üç romanında da Mustafa Kemal'e yer vermiştir. Geldiler ve Gördüler'in ilk yarısına kadar olan bölümde uzaktan anlatılan, hakkında konuşulan bir kahraman iken Gördüler'in ikinci yarısı ve Döndüler'de aktif bir kahraman olarak daha fazla yer vermiştir. Yazar, onu büyük ölçüde görüşlerine önem verilen, bir kurtarıcı olarak algılanan, zaman zaman savaş stratejilerini değiştiren, fikirleri önemsenen, Türk beyi gibi davranan, savaşın kazanılmasında önemli yeri olan bir kahraman olarak yansıtır. Üç romanda da Mustafa Kemal'i eleştiren veya onu olumsuz gösteren bir ifade veya ima bulunmaz.

Anahtar Kelimeler

Sepetçioğlu, Romanda Mustafa Kemal, Çanakkale savaşı, ...ve Çanakkale Geldiler, ...ve Çanakkale Gördüler, ...ve Çanakkale Döndüler.

Mustafa Kemal Narration in Mustafa Necati Sepetçioğlu's “Çanakkale” Novels

Necmettin ÖZMEN* - Safura İNAN**

*Assoc. Prof. İstanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Education, Turkish Language Teaching, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6203-1940>

ROR ID: <https://ror.org/00xvwpq40>

necmettin.ozmen@izu.edu.tr

**Res. Assist. İstanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Education, Turkish Language Teaching, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6625-1588>

ROR ID: <https://ror.org/00xvwpq40>

safura.inan@izu.edu.tr

Atıf Bilgisi

ÖZMEN, Necmettin – Safura İnan. “Mustafa Kemal Narration in Mustafa Necati Sepetçioğlu's “Çanakkale” Novels”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 53 (Spring 2025), 435-460.

Date of Submission 26.02.2025

Date of Acceptance 01.05.2025

Date of Publication 12.07.2025

Peer-Review Double anonymized - Two External

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Author Contributions	Research Design	Author 1 (60%) – Author 2 (40%)
	Data Collection	Author 1 (60%) – Author 2 (40%)
	Research – Data Analysis	Author 1 (60%) – Author 2 (40%)
	Writing the Article	Author 1 (60%) – Author 2 (40%)
	Proofreading the Text	Author 1 (60%) – Author 2 (40%)

Plagiarism Checks Yes – Turnitin

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Complaints tkidergisi@gmail.com

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

The battles of the Çanakkale front, an important turning point in Turkish history, took place mainly in 1915. An independent Çanakkale novel on this subject was written only in 1989 with the three-volume work titled ...ve Çanakkale 1 Geldiler, ...ve Çanakkale 2 Gördüler, ...ve Çanakkale 3 Döndüler, written by Mustafa Necati Sepetçioğlu. After this trilogy, the number of novels about Çanakkale continued to increase.

One of the most important topics of debate in Turkey is Mustafa Kemal's influence and contribution to the Gallipoli battles. Some people say that he did not have a significant impact on this war from a historical perspective, while others say that the war was won thanks to Mustafa Kemal. This debate, which emerged primarily in the field of historical science, is also reflected in literature. Because in the recent period, especially with the new understanding of historicism, historical issues are put forward from different perspectives, new historical ideas other than the traditional ones emerge, and new dimensions are added to the discussions.

The subject of this research is to determine how Mustafa Kemal is described in Mustafa Necati Sepetçioğlu's novels about Çanakkale, which are the first novels about the Çanakkale wars, and to determine the comments on his role. For this purpose, three novels of one thousand one hundred and seventy-six pages were analyzed by document analysis method. The author includes Mustafa Kemal in all three novels. While in the first half of Geldiler and Gördüler he is a hero who is described and talked about from a distance, in the second half of Gördüler and Döndüler he is more present as an active hero. The author portrays him as a hero whose views are largely valued, who is perceived as a savior, who changes war strategies from time to time, whose ideas are valued, who behaves like a Turkish lord, and who plays an important role in winning the war. In all three novels, there are no statements or allusions that criticize Mustafa Kemal or portray him negatively.

Keywords

Sepetçioğlu, Mustafa Kemal in the novel, Gallipoli war, ve Çanakkale Geldiler, ...ve Çanakkale Gördüler, ...ve Çanakkale Döndüler.

Giriş

Millet veya kişi hayatındaki önemli olay, sevinç, hüznün, değişim, dönüşüm, savaş vb. konular genellikle edebiyata yansır. Büyük yıkım ve değişimlere sebep olduğu için savaşlar, romancıların işlediği önemli konulardandır. Bazı yazarlar, geçmişte yaşanan savaşlara dair anlattıklarını klasik tarih anlayışına göre şekillendirir. Bu anlayış, resmî tarihin söyledikleri etrafında şekillenir. Resmî tarih, genelde hâkim kimselerin kaleme aldıkları yazı-belgeler toplamıdır. Buna uygun romanlar, ister lehte ister aleyhte olsun, çok az kurgu ile yetinir. Bazı yazarlar ise savaş konusunu, *yeni tarihselci* anlayışa göre ele alır. Yeni Tarihselcilik *tarih'e* bakışı değiştirir, klasik *tarih* düşüncesine farklı bir açılım getirir. *Yeni Tarihselcilik*, yazılı belge olmadan ya da yazılı belgeye dayanmadan tarih inşa edilemez, sadece büyük olaylar tarihin konusu olabilir düşüncesini değiştirir.¹ Çünkü herhangi bir tarihî belge, çoğu zaman hâkim kimseler tarafından onu yazana, o belgeye dayanarak tarih yazdığını iddia eden tarih araştırmacısına o şekilde yazması dikte edilir. *Yeni Tarihselciliğe* göre tarih, belgeyi yazanın veya yazdırmanın yorumundan başka bir şey değildir. Oysa, hayatta hiçbir zaman tek bir yorumlama biçimi yoktur. Herkes, olayları kendi bakış açısına göre değerlendirebilir. Tarih disiplininde genelde, hâkim yorum biçimleri kayıt altına alınır. Oysa, o anda veya daha sonra olaylara çok farklı bakılıp değerlendirilebilir. *Yeni Tarihselci* anlayış, bu düşünceden hareketle roman yazarına, olayları farklı yorumlama imkânı sunar ve yazarın yorumu da '*tarih değeri*' kazanır. Böylece yazılı belgelere dayanarak yazan tarih araştırmacısı, roman yazdığını iddia eden romancı ile kendi düşüncesine göre tarihi yeniden yorumlayan roman yazarı arasında fark kalmaz. Çünkü *tarihçi* de *roman yazarı* da tarihi yorumlamaktan başka şey yapmaz. Dolayısıyla, tarihî romanda anlatılan dünyalar; ister resmi tarihe uygun, isterse ondan farklı yazsın yazarların yorumunu görmek bakımından önemlidir. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Çanakkale konulu romanlarında, *Yeni Tarihselcilerde* olduğu gibi, yeni, değişik, bambaşka bir tarih inşa etme düşüncesi yoktur. Fakat Sepetçioğlu da romanın bir sanat olmasının sunduğu imkânlarla, tarihteki bazı boşlukları kurgu ile doldurur.

¹ Hallett E. Carr, Fontana Josep, *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yalınlık* (Özer Ozankaya, Çev.). İmge Kitabevi, İstanbul, 1992.; İlhan, Tekeli, *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, Dost Kitabevi, Ankara, 1998.; S. Dilek Yalçın Çelik *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Aslında *Yeni Tarihselci* anlayıştan bakıldığında bu kısımlar da yeni tarih inşası olarak görülebilir. Çünkü yazarın kurgulamaları hiçbir tarihi kaynaktan yoktur, sanatçının kendisine aittir.

Türkler açısından ölüm kalım meselesine dönen, büyük fedakârlık yapılan, büyük acılar yaşatan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yolda Türklere cesaret ve öz güven kazandıran Çanakkale savaşı, savaştan hemen sonra çeşitli edebî türlerde arka fon olarak işlenir. Müstakilen bir romana konu olması ise ancak 1989'da Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanları iledir. Türk edebiyatında Çanakkale'yi doğrudan konu edinen roman sayısı, tespitlerimize göre yirmidir² ve bunların tamamı Sepetçioğlu'nun romanlarından sonra yayımlanmıştır. Türk romanı, müstakil Çanakkale romanı yazma konusunda geç kalmıştır. Bunun sebebi, Enginün³, Mat⁴, Uğurcan⁵, Yılmaz⁶, Doğan⁷ tarafından

²1. Mustafa Necati Sepetçioğlu ...ve Çanakkale Geldiler, 1990. 2. Mustafa Necati Sepetçioğlu ...ve Çanakkale Gördüler, 1990. 3. Mustafa Necati Sepetçioğlu ...ve Çanakkale Döndüler, 1990. 4. Mehmet Niyazi, Özdemir Çanakkale Mahşeri, 1999. 5. Rahmi Özen, Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde, 2000. 6. Buket Uzuner, Uzun Beyaz Bulut, 2001. 7. Mehmet Kaplan, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, 2003. 8. Serpil Ural, Şafakta Yanan Mumlar, 2003. 9. İsmail Bilgin, Gelibolu Yenilmezlerin Yenildiği Yer, 2004. 10. Sevinç-Salim Koçak, Çanakale'de Çocuklar da Savaştı, 2006. 11. Turgut Özakman, Diriliş Çanakkale 1915, 2008. 12. İsmail Bilgin, 57. Alay Çanakkale, 2008. 13. Oyhan Hasan Bildirki, Çanakkale Destan Destan 2008 (Daha sonra, Koçaklar 1915 adıyla). 14.İsmail Bilgin, Şu Boğaz Harbi, 2012. 15. Ali Erkan Kavaklı, Matarama Kan Doldu, 2012. 16. Mustafa Akgün, Çanakkale İçinde Bir Uzun Selvi, 2014. 17. Demet Altınyelekliloğlu, Gülüm Bir Çanakkale Romanı, 2015. 18 . Sezen Özol, Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez, 2017. 19. Fatih Duman, Çanakkale'den Cennete Bir yol Gider, 2016 (Daha sonra, Çanakkale'den Cennete Çocuklar da Şehit Olur mu? adıyla). 20. Bahri Dünder, Gelibolu Bülülleri ve Çanakkale 60. Tepe ve Nişancılar, 2020.

³İnci Enginün "Çanakkale Zaferinin Edebiyata Aksı", *Marmara Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, İstanbul, 1986, 111.

⁴Celal Mat, "Çanakkale Muharebelerini Konu Edinen Romanlar Üzerine", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/17, Balıkesir, 2007, 82.

⁵Sema Uğurcan, "Çanakkale Savaşı Edebiyatı", *Çanakkale 1915: Tarih, Ekonomi, Edebiyat ve Sanat*, (Editörler: M. Mehdi İlhan, Mehmet Bulut, İ. Güran Yumuşak), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, 447.

⁶Bora Yılmaz, Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Çanakkale Savaşları'nı Konu Alan Romanlar ve Çanakkale Savaşları ile İlgili Anlatılar, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2/2, İstanbul, 2017, 417.

⁷Gamze Doğan, *Gelenekten Modern-Postmodern Anlatıya Çanakkale Romanları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019, 42.

açıklanmaya çalışılır. Bu konudaki eksikliğin sebebinin ne olabileceğine dair Gülendam⁸ ve Mat⁹ bazı yorumlar yapar. Ancak Türk romanının Çanakkale savaşları için 1989'a devam eden ilgisizliğini açıklamak için daha çok veri, açıklama gerekmektedir.

Çanakkale savaşında Mustafa Kemal'in rolünün ne olduğu Türk tarihçilerinin, tarih araştırmacıları ve tarihe ilgi duyanların tartıştığı konulardan biridir. Kimileri Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşına olağanüstü katkısı olduğunu, o olmasa Çanakkale savaşının kazanılamayacağını düşünürken kimileri Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki rolünün abartıldığını düşünür. Bu tartışma, doğal olarak edebiyata, romana da yansır. Edebiyatçılar onun rolünün ne olduğunu romanlarıyla tartışır. Özmen ve İnan¹⁰, Çanakkale savaşı konulu romanlarda Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşındaki rolüne dair yaptıkları çalışmalarda, araştırmalarına konu edilen romanların tamamında, Mustafa Kemal'in eleştirilmediğini, aksine onun yüceltildiğini ifade ederler.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Çanakkale konulu *Geldiler, Gördüler, Döndüler* başlıklı romanları, Çanakkale'yi anlatmakla birlikte sadece bununla yetinmez, başka olaylar ve çevreleri de anlatır. Yazar, bir yandan Şam'da Cemal Paşa etrafında yaşananlarla, Süveyş Kanal Cephesi'ni ve buradaki yenilgiyi anlatırken bir yandan Winston Churchill ve Lord Kitcher etrafında İngiliz hükümeti yetkililerinin Çanakkale'deki savaşa dair görüşlerine; diğer yandan İstanbul'da Enver Paşa, Talat Paşa etrafında yaşananlarla, Osmanlı hükümeti ve İstanbul'da yaşayanlara yer verir. İstanbul'da Türk Ocağı'na gidenleri, onların aralarındaki faaliyet ve tartışmaları, İstanbul'daki gayr-ı millî ve gayr-ı Türk unsurlar ile onların yaşadığı ortamları, onların birbirleriyle ticari ilişkilerini anlatır. Bunun yanı sıra, Çanakkale savaşı başlayınca İstanbul'da bu savaşa gönüllü iştirak etmek isteyenleri, Darülfünun öğrencilerinin savaşa katılışını, onların

⁸Ramazan Gülendam, *Türk Romanında Çanakkale Savaşı, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 72, Ankara, 2006, 41.

⁹Celal Mat, *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri ve Çanakkale Muharebelerini Konu Alan Romanların Eğitime Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, 7.

¹⁰Necmettin Özmen, Safura İnan, "Çanakkale Savaşını Konu Eden Romanlarda Mustafa Kemal Anlatımı I", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, İstanbul, 2024, 208-236.; Necmettin Özmen, Safura İnan, "Çanakkale Savaşını Konu Eden Romanlarda Mustafa Kemal Anlatımı II", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö14, İstanbul, 2024, 425-451.

etrafındaki olayları ele alır. Özellikle serinin ikinci cildi olan *Gördüler*'in ortalarından itibaren Çanakkale'de yaşananlara odaklanır. Savaşı; cepheler ve komutanları ile anlatır. Bir yandan Hesna, Osman Efendi gibi İstanbul'da kalan kahramanlar üzerinden cephe gerisini anlatmaya devam eder. *Döndüler*'den itibaren Çanakkale cephesine iyice odaklanır. Üç romanda da, Osmanlı Devleti'nin son dönemde yaşadığı güçlüklerle özellikle değinir. Ordunun, halkın imkânsızlıklarını anlatır. Kadınlar üzerinden, Osmanlının son dönemde kaç cephede aynı anda savaştığına ve bu cephelerde babaların, dedelerin, kocaların ve kardeşlerin nasıl şehit olduğuna dikkat çeker. Çanakkale cephesi dışında farklı konuların da anlatıldığı üç romanın tamamında Çanakkale savaşlarına tam bir odaklanma söz konusu değildir.

Tekşan¹¹, Sepetçioğlu'nun Çanakkale'yi anlatma amacıyla yazılmış ilk müstakil romanlar olma özelliğine sahip olan eserlerini nasıl yazdığını şöyle açıklar:

Mustafa Necati Sepetçioğlu, TRT'de yayınlanmak üzere altı dizilik bir televizyon filmi yapılmak üzere tasarladığı Çanakkale Zaferi ile ilgili çalışmanın önce 30 saniyelik sinopsisini, sonra sekiz dizilik senaryosunu yazar. Daha sonra Sepetçioğlu, Akran Yayınevi kurucularının isteği üzerine bu senaryo üzerinde bir yıl daha çalışarak senaryoyu romanlaştırır ve tarihe sığmayan destanın romanı ... Ve Çanakkale'yi yazar.

... Ve Çanakkale romanının ilk adı yazarının belirttiğine göre "Çanakkale İçinde Bir Dolu Testi"dir. Akran Yayınevi kurucularının adı geçen senaryoyu roman olarak basmak istemeleri üzerine yazar, bir yıl daha çalışarak 1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler alt adlarıyla ... Ve Çanakkale üçlemesini yazar.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, farklı çevreleri anlattığı Çanakkale romanlarının her üçünde de Mustafa Kemal'e yer verir. Ancak bunlarda Mustafa Kemal'in başrol olduğu söylenemez. Mustafa Kemal, savaşın öncesinden başlayarak zaferin kazanılmasına kadar belli bir yoğunlukla ve ara ara konu edilir. Bu çalışmada, *Geldiler, Gördüler ve Döndüler*'de Mustafa Kemal'e dair anlatılanlar tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle onunla ilgili anlatılanlar: "1. Olaylar Dışında Mustafa Kemal", "2. Savaştan Önce

¹¹Mesut Tekşan, "Tarihe Sığmayan Destanın Romanı ... Ve Çanakkale (1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler), *Erdem*, 17/49, Ankara, 2007, 198.

Mustafa Kemal" ve "3. Savaş Sırasında Mustafa Kemal" şeklinde üç başlık altında incelenmiştir.

1. Olaylar Dışında Mustafa Kemal

Sepetçioğlu, romanlarındaki olay örgüsünden bağımsız olarak, her cildin başında Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşı sırasında yaşanan Bombasirtı olayına dair hatırasına yer verir. Hatıra, incelemeye konu olan baskılarda üçü birleşince tamamı ortaya çıkacak şekilde üç parça olarak romanların girişinde verilmiştir. Yazarın, Mustafa Kemal'e dair bu değerini, romanın genel kurgusu dışındadır. Bu sebeple hatıra kısmı, "Olaylar Dışında Mustafa Kemal" başlığı altında incelenmiştir. Onun bu hatırası Çanakkale'deki *fedakârlık, gözü karalık ve vatan sevdasını vermesi bakımından son derece önemlidir*. Mustafa Kemal'in Bombasirtı'na dair hatırası ...*ve Çanakkale 1 Geldiler*¹² adlı birinci cildin giriş kısmında: "...ellerinde Kur'an-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şahadet getirerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebrik edilecek bir örnektir. Emin olmalısınız ki, işte bize Çanakkale Muharebeleri'ni kazandıran bu yüksek ruhtur " bölümüyle; ...*ve Çanakkale 2 Gördüler*¹³ adlı ikinci cildin giriş kısmında:

... Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini de biliyor ve en ufak bir çekinme bile göstermiyor. Sarsılmak yok... Okuma bilenler Kuran'ı Kerim okuyor ve Cennet'e gitmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet çekerek yürüyorlar. İşte bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebrike değer bir örnektir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale muharebesini kazandıran bu yüksek ruhtur.

bölümüyle; ...*ve Çanakkale 3 Döndüler*¹⁴ adlı üçüncü ciltte: "...Bombasirtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasındaki mesafe sekiz metre, yani ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler, hiçbir kurtulmamacasına tamamıyla düşüyor. İkincidekiler onun yerine geçiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve inanış içinde biliyor musunuz" bölümüyle yer alır.

¹²M. Necati Sepetçioğlu ... *Ve Çanakkale, geldiler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2005a, 9.

¹³M. Necati Sepetçioğlu, ... *Ve Çanakkale, gördüler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2005b, 9.

¹⁴M. Necati Sepetçioğlu, ... *Ve Çanakkale, döndüler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1998, 9.

2. Savaştan Önce Mustafa Kemal

Roman serisinin birinci cildinde Mustafa Kemal ismi dört ayrı yerde geçer. Bu kısımlar savaş öncesinde, bir roman kahramanı olarak bizzat olaylara aksiyon ve görüşleri ile dâhil olmadığı, uzaktan ve bir masal kahramanı gibi anlatıldığı kısımlardır. Buralarda, Mustafa Kemal yaşanması muhtemel tehlikelere karşı arkadaşlarını uyarır. Ayrıca Mustafa Kemal; *vatan sevgisi, ileri görüşlülüğü, cesareti, fedakarlığı, kararlılığı* ile öne çıkar. Bu anlatımlar, aynı zamanda arkadaşlarının ona olan güvenini de gösterir.

Geldiler'de Mustafa Kemal'den birinci bahis, onun yukarıda da ifade edilen Bombasırtı olayına dair hatırasıdır. İkincisinde dolaylı olarak ismi anılır. Roman kahramanlarından İstanbul Kasımpaşa doğumlu, Şam'da yaşayan ve ölmek üzere olan Yüzbaşı Ali'nin kayınpederi (Hesna'nın babası) bir fotoğrafa bakar. Kızı Hesna'ya Selanik'te iken Talat Bey'in yanında olduğunu, o sırada Mustafa Kemal, Enver, Fethi'nin de yanında olduğunu söyler. Onlar artık İstanbul'da hükümettedir, hükmetmektedirler, devlettirler. Bu ikinci bahistir ve burada Mustafa Kemal'in sadece adı geçer. Onunla ilgili herhangi bir hatıra ya da olay anlatılmaz¹⁵. Üçüncü bahis Cemal Paşa anlatılırken konu edilir. Cemal Paşa, Şam'dadır ve bazı meselelerle ilgilenir. O günlerde Mustafa Kemal'den bir mektup alır. Bu, Şam'da aldığı ilk mektuptur. Zarfın üzerindeki yazının Mustafa Kemal'e ait olduğunu hemen anlar çünkü onun yazısını tanır. Mektuba bakarken aklına Balkanların dağ dorukları, ürpertili Manastır ve Selanik'teki Beyaz Kule gelir. Mustafa Kemal'le ilgili hatıraları canlanır. Cemal Paşa, ordunun başında Şam'a gelmeyi, Sofya'da olmaya tercih etmiştir. Mustafa Kemal mektubunda; pek kendisini dinleyeceklerini düşünmese de Enver ve Talat Bey'e de mektup yazdığını söyler. Mektubunda Süveyş'in bir yakasındaki İngiliz kuvvetlerinin sömürgelerden getirtildiği ve mutlaka Çanakkale'ye gönderileceğini fakat İngiliz Amirallik birinci lordunun buna gerek görmeyebileceği fikrinin ağır bastığını ifade eder. Cemal Paşa'nın kanal üzerine hücum etmek zorunda bırakılabileceğini, Enver Paşa'nın çok güvendiği yabancı müşavirlerin söylediklerini uygulamak zorunda kalmamasını dilediğini ifade eder. Cemal Paşa bir şeyi merak eder. Mustafa Kemal ta Sofya'dan böyle yazıyorken Harbiye nezareti neden hâlâ

¹⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005a, 64.

yabancıların savaş stratejisini takip etmektedir¹⁶. Bu mektup vesilesiyle Mustafa Kemal'in *ileri görüşlülüğü, vatan sevgisi, vatana dair endişeleri* konu edilmiş olur.

Birinci ciltte (*Geldiler*), Mustafa Kemal'den dördüncü ve son bahis şöyledir. İstanbul Türk Ocağı'nda Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Doktor Mürsel, Aydın Bey gibi önemli şahsiyetlerin bulunduğu bir toplantı bitmiştir. Ocağa; Eskişehir, Van, Yozgat, Tokat, Elaziz, Diyarbakır gibi illerden 15-20 kadar telgraf ve mektup ulaşmıştır. Bunlar, Türk Ocağı şubelerinden gönderilen ve Çanakkale'ye gönüllü gitmek isteyen kimselerle ilgilidir. Ziya Gökalp ve etrafındakiler bu konuya dair konuşurlarken Ziya Gökalp: "Mustafa Kemal Bey Çanakkale'ye tayinini istemiş, belki de isteyecekmiş. Öyle bir söz çalındı kulağıma ama nereden çalındı bir türlü çıkaramıyorum şimdi. Ha mektubu..." der ve mektubu ceplerinde aramaya başlar. Bu sırada Doktor Mürsel:

Hocam Mustafa Kemal bana da yazdı. Zaten Sofya ona göre değildi. Üstelik Çanakkale meselesini... nasıl başlayacağını, nereden başlayacağını çok önceden Esat Paşa'ya yazıp bildirmişti, biliyorum bunu. Sanırım siz de bilmektesiniz. Fakat dinletemedi. Enver'in mi günahı artık Talat'ın mı bilemem... Belki de o hiçbir zaman değişmeyecek olan Takdir-i İlahidir... evet bilemeyeceğim. İzninizle hocam. Allah hepimizin yardımcısı olsun.¹⁷

der. Doktor Mürsel bunları söyledikten sonra Türk Ocağından, Ziya Gökalp'ın yanından ayrılır. Mustafa Kemal'le ilgili kısım bu kadardır. *Bu kısım onun vatan darda olunca yardıma koşmaya hazır olduğunu ve Çanakkale'ye dair öngörülerini ileri görüşlülüğünü ortaya koyar.*

Serinin ikinci cildi *Gördüler*'de, Çanakkale savaşı fiilen henüz başlamamışken, Mustafa Kemal'e temas edilir. Romanın başkahramanlarından Hesna, Beyrut'tan İstanbul'a dönmektedir. Vapurda seyahat hâlinde iken Hesna'nın kız çocuğu ölür. Gelenek olmasına rağmen Hesna ölen kızını denize atmaz, cesedi İstanbul'a getirir. Zaptiyeler onu tutuklamak ister. Kendisi de perişan hâldedir. Romanın bir başka kahramanı Sabri'nin ısrarı ile Hesna bir doktora götürülmek istenir. Hesna'nın götürüleceği doktor Sıhhiye Dairesi Riyaset binasında bulunan

¹⁶M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005a, 81-83.

¹⁷M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005a, 268-270.

Daire Reisi Doktor Mürsel Bey'dir. Hesna, Mürsel Bey'in bulunduğu binaya getirildiğinde Mürsel Bey, üst düzey yetkili biri ile telefonda görüşmektedir. Kiminle görüştüğü ifade edilmez. Doktor Mürsel, telefonda konuştuğu yetkiliden *Mustafa Kemal'in Sofya'dan İstanbul'a geldiğini* öğrenir. Habere şaşırır ve sevinir. Mustafa Kemal'in Çanakkale'ye dair düşünceleri, bu düşüncelerin neler olduğu romanda ifade edilmez. Doktor Mürsel, Mustafa Kemal'in Sofya'dan kendisine yazdığı mektuplardan Çanakkale'ye dair düşüncelerini bilmektedir. Telefonda konuştuğu kişiden Mustafa Kemal'in Çanakkale'ye dair bir rapor yazarak ilgililere sunduğunu da öğrenir. Zaten Mürsel Bey de Çanakkale'ye gidip gelmiş ve oraya dair raporunu sadrazama ve Talat Bey'e sunmuştur.¹⁸ Bu ifadeler, Mustafa Kemal'in savaşa katılmak için Sofya'dan döndüğünü gösterir. Aynı zamanda o, daha Sofya'da iken Çanakkale ile ilgilenmiş ve İstanbul'a döndüğünde de Çanakkale'ye dair bir rapor sunmuştur.

Doktor Mürsel Bey, kahramanlardan Aydın'ı, Çanakkale cephesinde kurulacak sahra hastanesinin yerleşme düzeni ile ilgili planını iletme üzere Çanakkale'ye gönderir. Aydın'a, Çanakkale'de kendisine gösterilecek başka hiçbir yeri kabul etmemesini, başka yerlere hiç bakmamasını tembihler. Çünkü *Mustafa Kemal, Mürsel Bey'e, sahra hastanesini kurmayı planladıkları civarda savaşın yoğunlaşacağını yazmıştır*. Mürsel Bey, Mustafa Kemal'i tanır, bilir ve ona güvenip, inanır.¹⁹

Mustafa Kemal, İstanbul Şişli'den Dr. Mürsel'e bir telgraf çeker. Mürsel Bey, İstanbul'a geldiği hâlde neden kendisini yanına çağırıp telgraf çektiğini düşünür; aslında ne kadar düşünse de işin içinden çıkamayacağını bilir. Telgrafı bir kere daha okur. Mustafa Kemal, telgrafta kendi isteği ile Çanakkale'ye geldiğini, Doktor Mürsel'in Çanakkale ile ilgili raporunu duyduğunu söyler. Daha önce kendisine gönderdiği mektuplara uyarsa memnun kalacağını ifade eder.²⁰ Doktor Mürsel, Mustafa Kemal bana neden telgraf çekti de benimle görüşmedi diye düşünür.²¹

Gördüler'de Enver Paşa'nın Mustafa Kemal'e ne kadar güvendiğini gösteren bir sahne bulunur. Vatan söz konusu olduğunda Enver Paşa ona

¹⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 15.

¹⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 62.

²⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 95.

²¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 96.

güvenir. Şöyle ki: Talat Bey, İttihat ve Terakki merkezinde Sadrazam Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Hariciye Nazırı, Maliye ve diğer nazırlarla birlikte toplantı hâlinde iken Doktor Mürsel Bey'e telefon eder. Ona, onu en geç hafta sonu Çanakkale'ye göndermek istediklerini, bu konuyu görüşmek üzere bir saate kadar İttihat ve Terakki merkezine gelmesini söyler. Hem böylece o gece cepheye gidecek olan Enver Paşa'yı da görmüş olacağını ifade eder. Talat Bey görüştüktan sonra tekrar toplantıya döner. Toplantıda bazı konular görüşüldükten sonra Talat Bey, Enver Paşa'ya, harbiye nazırı olarak zamanının büyük kısmını cephelerde geçirdiğini, bu sırada kendisine bir şey olacak olursa orduyu kime emanet etmek istediğini sorar.²² Enver Paşa, herkesin merakla cevabını beklediği soruya hiç kimsenin düşünmediği ve beklemediği: "Mustafa Kemal'e. Miralay Mustafa Kemal'e... Tek bir isim... Başkası düşünülemez bile"²³ cevabını verir. Enver Paşa, kendisini dinleyenlerin şaşırdığını görünce: "İkimiz de zabıtiz. İkimiz de kumandanız. Kumandan toprağı için doğar beyler; toprağı için yaşar, toprağı için ölür ölürse... O toprağa vatan deriz. Vatan söz konusu olduğunda ben bir tek Mustafa Kemal'e güvenirim Allah'tan sonra. Artık kesebilir miyiz bu konuyu" der.²⁴ Talat Bey, araya başka konular girmeden, Enver Paşa'ya askerin yiyim giyim işlerine bakan Topal Paşa'yı yaptığı usulsüzlüklerden dolayı görevden alması gerektiğini söyler. Sadrazam Sait Paşa'nın da bunu istediğini, hatta çok güvendiği Mustafa Kemal'in kendisine yazdığı mektupta Topal Paşa'nın görevden alınması isteğini ifade ettiğini söyler. Mustafa Kemal de usulsüzlüğü ayyuka çıkmış olan Topal Paşa'nın görevden alınmasını ister. Bu, Mustafa Kemal'in vatana ve millete karşı görevini yapmayanların farkında olduğunu ve onlara karşı olduğunu ortaya koyar. Enver Paşa, Topal Paşa'nın kendi aralarından biri olduğunu, daha iyi birini bulsa bir an durmadan onu görevden alacağını ancak askere zar zor yedirdikleri bakla çorbasını da yedirememekten korktuğunu söyler.²⁵

²² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 194.

²³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 195.

²⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 195.

²⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 196.

3. Savaşta Mustafa Kemal

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Çanakkale savaşı başladıktan sonra Mustafa Kemal'i artık aktif bir roman kahramanı gibi anlatır. O, sözleri ve düşünceleri ile romana dâhil olur. Artık o, hem uzaktan anlatılan, işaret edilen hem de bizzat olayların içinde bulunan bir kahramandır. Savaş devam ederken Mustafa Kemal'in karakter özellikleri daha belirgin hâle gelir. Onun öne çıkan özellikleri şöyledir:

3.1. Güvenilir, tanınan, bilinen biridir: Romanlarda Mustafa Kemal, genelde askerler tarafından tanınan, bilinen bir komutandır. Yakında onun herkes tarafından tanınacağına inanırlar. Askerler, onunla muhatap olmayı şeref kabul eder. Onun, düşmanla çarpıştığının farkındadır ve onu güvenirler. *Gördüler*'deki bir bölüm Mustafa Kemal'e olan güveni ortaya koyar: Aydın Bey ve Zehra, Çanakkale'ye kurulacak sahra hastanesinin malzemelerini taşıyan kamyonlarla Bolayır-Gelibolu arasında bir yerde konaklar. Bu sırada, hızla atını süren biri, bir mektup getirir. Atlı, Aydın Bey'in kim olduğunu sorar. Müstecip Onbaşı, Aydın Bey'i işaret eder. Atlı, Aydın'a üzeri damgalı bir mektup uzatarak: "Beyim bu mektup Miralay Mustafa Kemal Bey'e verilecekmiş. Dikkat et, gizlidir. Benim dönmem gerekiyor" der.²⁶ Aydın Bey, Atlı'ya: "Mektubun yerine ulaşacağından kuşkunuz olmasın" der.²⁷ Zehra, Aydın'a olumsuz bir şey olup olmadığını sorunca Aydın övünür gibi: "Mustafa Kemal'e mektup. Benim götürmem istenmiş de" der. Zehra: "Kim o bey" diye sorunca Aydın: "Tanırsın. Yakında sen de tanırsın" der. Bu cümleler Aydın Bey ve çevresinin Mustafa Kemal'e olan güvenini gösterir. Aydın Bey, Çanakkale'de cepheye gelince Yarımyüz Sinan'a getirdiği mektubu vermek için Miralay Mustafa Kemal'i nasıl bulabileceğini sorar. Sinan: "Orda, Kocaçimen Tepesi'ne doğru bak. Anafartalar'da ara, ne bileyim, bütün oralar sana Miralayı söyler Aydın Beyim" der.²⁸ Bu, Mustafa Kemal'in hâkim tepeler ve düşmanla yüz yüze savaşılan cephelerde bulunduğunu; tanınan, bilinen bir komutan olduğunu gösterir. Aydın Bey, Sinan'ın cümlelerini, onu bulmanın zor olacağına yorar. Bunun üzerine Sinan, niçin aradığını sorar. Aydın Bey, vermesi gereken bir

²⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 330.

²⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 330.

²⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 379.

mektup olduğunu söyleyince Sinan, oraya yayan gidemeyeceğini, kendisine yüzbaşının atını bulacağını, bu atla Miralay'a gidebileceğini ifade eder.²⁹

3.2. Güveneceği kimseleri bilir: Mustafa Kemal, herhangi bir askere değil, önceden tanıdığı, bildiği güvendiği kimselere görev verir ve onlara değerli olduklarını hissettirir. Mustafa Kemal, Binbaşı Zeki Bey ve Yüzbaşı Ali Efendi ile görüşür. İngilizcesi iyi olan ve mülazım-ı evvelliğinden beri tanıdığı Yüzbaşı Ali Efendi'ye düşman ileri hatlarının son yerleşme durumu, ikmal güçleri ve yollarını öğrenme görevi verir.³⁰ Alt rütbede bir asker olduğu hâlde ona çok güvenir ve normal olmamasına rağmen onu kapıya kadar uğurlar.³¹ Yüzbaşı Ali Efendi görevini yapıp döndükten sonra Mustafa Kemal'in yanında uzunca bir süre kalır. Dışarıda onu, Ali Efendinin eşi ile ilgili bir haberi vermek için Recep Çavuş bekler. Yüzbaşı, bir türlü dışarı çıkmaz. Mustafa Kemal, uzun uzun yüzbaşmayı dinlemektedir. Recep Çavuş, Mustafa Kemal'in emir erine: "Yüzbaşı çok mu kalır içeride" dersin diye sorar. Emir eri: "Zaten çok kaldı. Miralayım demek senin yüzbaşına önem veriyor" der.³² Bu, onun görev vereceği kişileri iyi seçtiği ve seçtiği kişilere güvendiğini gösterir. Bunu gösteren başka bir olay daha yaşanır. Bir atlı, nefes nefese sahra hastanesine gelir. Mustafa Kemal'in görüşmek üzere Doktor Mürsel'i hemen yanına çağırdığını bildirir.³³ Mustafa Kemal ve Doktor Mürsel, Selanik'ten Beyazkule'den tanışır, beraber hatıraları vardır.³⁴ Doktor Mürsel Bey, Mustafa Kemal'in kendisini, İstanbul'a, Talat Bey'in yanına göndermesinden endişe eder. Bir yandan da şöyle düşünür: "Yollar yollardı. Talat Bey'e söyleyebileceği sözleri var ise, yüz yüze gelemiyorlarsa... Mürsel'den yakın kim olabilirdi ikisi arasında."³⁵ Doktor Mürsel'in bu düşünceleri de Mustafa Kemal'in güveneceği insanları aradığını gösterir.

3.3. Asker ruhunu bilir, hak edene hak ettiğini verir: Mustafa Kemal askeri hiyerarşiyi bildiği halde bazen alt rütbede olan ve değer verdiği kimselere değerlerini hatırlatacak uygulamalar yapar. *Döndüler*'de Binbaşı

²⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 380.

³⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 111.

³¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 112.

³² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 239.

³³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 239.

³⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 260.

³⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 246.

Zeki ve Yüzbaşı Ali Efendi, Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki karargâhına gider. Onlar karargâha vardığında Mustafa Kemal, Harp Dairesi Reisliğinden yanına gelmiş olan üç paşaya büyük bir harita üzerinde savaşın ileri hatlarını anlatmaktadır. Mustafa Kemal, kendisini ziyarete gelen Binbaşı Zeki ve Yüzbaşı Ali Efendi'nin paşalar yanında ezilmemesi için önce onlara söz verir. Bu, Mustafa Kemal'in asker ruhunu iyi bildiğini gösterir.³⁶ Ayrıca o, bizzat hak etmediğini düşündüğü hediyeleri kabul etmez. Yüzbaşı Ali Efendi, ölü bir İngiliz binbaşısıya ait ve kendisine Recep Çavuş tarafından getirilen küçük, işlemeli, güzel bir tabancayı Mustafa Kemal'e hediye eder. Mustafa Kemal, tabancayı iyice inceledikten sonra etrafındaki paşalara gösterir ve: "Tabancayı senin olmayan bir toprağa bırakıp ölmek için de gelinmez ki. Ölümün böylesi...? Onur mu olur?" der.³⁷ Konuşmanın sonunda, kendisine hediye edilen o tabancayı kabul etmez. Yüzbaşı Ali'ye iade eder ve şöyle der: "Benden çok size yaraşır Yüzbaşı. Onu hak eden sizsiniz, çocuklarınıza bırakabileceğiniz en büyük miras, bence, budur"³⁸ der. Mustafa Kemal'in hafızasının sağlamlığına ve hak edene hak ettiğini verdiği vurgu yapan bir başka olaya da yer verilir. Binbaşı Zeki, Mustafa Kemal ile görüşükten sonra Mustafa Kemal ile Yüzbaşı Ali Efendi'nin çok daha önceden tanışmış olduklarını öğrenir. Yüzbaşısıya neden görüşmeye gelirken tanıştıklarını söylemediğini sorunca, Yüzbaşı Ali Efendi, çok uzun zaman geçtiğini, ilk olarak onun yanında gönüllü olarak savaştığını o sebeple Mustafa Kemal'in kendisini tanımayacağından korktuğu için söylemediğini ama Mustafa Kemal'in kendisini hatırladığını söyler. Bu hatırlayış kendisini mutlu etmiştir. Bu, aynı zamanda Mustafa Kemal'in hafızasının güçlü olduğunu gösterir. Mustafa Kemal, görüşmeleri bittikten sonra, Yüzbaşı Ali Efendi için binbaşılık rütbesi talep eder. Çünkü o, yaptıkları ile binbaşılık rütbesini hak etmiştir. Bu, onun hak edene hak ettiğini verdiği gösterir.³⁹

3.4. Türk beyleri gibi mehter çaldırır, nevbet vurdurur: Mustafa Kemal eski Türk geleneklerini bilir. Eskiden bir Türk beyinin, önemli bir Türk komutanının sembolik olarak neler yaptığını bilir. O, nevbet vurdurma geleneğinden de haberdardır ve Çanakkale cephesinde askerlerine moral

³⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 103.

³⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 104.

³⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 110.

³⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 112-113.

vermek, karşı tarafı yıldırma için bu geleneği devam ettirir. *Gördüler*'de, hâkim tepelerde mehter marşı çaldırır. Bu marşları duyan Yüzbaşı Ali, Recep Çavuş ve Emre'yi çok sevinir. Yüzbaşı Ali Efendi, İngilizlerin mehteri susturmak için, her çalınışında sesin geldiği taraflara doğru hemen top atışına başladığını söyler. Binbaşı Zeki, hâkim tepelerde mehter çaldıran Mustafa Kemal'in, mehterin devamlı çalınması için tedbir alacağını farkındadır: "Eh... göreceğiz. Bugün veya yarın. Yukarıdaki de düşünür bizim kadar"⁴⁰ deyince, Yüzbaşı Ali yukarıdakinin kim olduğunu, onu tanıyıp tanımadığını sorar. Binbaşı Zeki: "Miralay Mustafa Kemal Bey. Sofya'da ateşemiliterdi. Yeni geldi." der. Bunun üzerine Yüzbaşı Ali, *bilmeliydim, anlamalıydım aslında onu* anlamında cümleler söyler. Çünkü Yüzbaşı Ali, Mustafa Kemal'in komutasında Arap coğrafyalarında savaşmıştır. Binbaşı Zeki, Yüzbaşı Ali'ye Mustafa Kemal'i tanıyıp tanımadığını sorunca yüzbaşı: "Nasıl tanımam...Bildiğim kadarı ile çok akıllı bir zabitti. Çok, pek çok"⁴¹ der. Binbaşı Zeki, İngilizler ne kadar top atarlarsa atsinlar Mustafa Kemal'in çaldırdığı mehterini susturamayacaklarına düşünür.⁴² Cephede askerlere su taşıyan sakalardan Sinan, Emre ve Recep Çavuş kendi aralarında konuşup tartışırken, uzaklardan, daha önce olduğu gibi, Miralay Mustafa Kemal Bey'in Tam Çalgı Takımı'nın çaldığı marşı duyarlar. Mustafa Kemal, tepelerin üzerinde askerlerine her gün marşlar çaldırmaya devam eder. Onlar, Tam Çalgıyı duyduklarında: "Ey gaziler...yol göründü" çalınmaktadır.⁴³ İngilizler, bu marşları duyunca her zaman yaptıkları gibi seslerin geldiği yere yine bombardıman başlatır. Mustafa Kemal, onları verem etmek istercesine artık ikinci vakitlerinde de mehter çaldırır.⁴⁴ O, eski Türk beyleri gibi davranır. Çünkü Türk beyleri de kapılarında günde beş vakit nöbet vurdurur. Recep Çavuş, arkadaşlarına bu çalgının amacının eski Türk beyi geleneğini devam ettirmek olduğunu söyler.⁴⁵ Binbaşı Zeki Bey ve Yüzbaşı Ali Bey, Mustafa Kemal'i bulunduğu mevkide ziyarete geldikleri akşam da Tam Çalgı takımı marşlar çalar. Binbaşı Zeki Bey yanında bulunan Yüzbaşı Ali'ye:

⁴⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 166.

⁴¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 167.

⁴² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 2005b, 169.

⁴³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 69.

⁴⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 70.

⁴⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 70.

"Oooooovvvv! Mirliya Bey akşamları da nöbet vurdurur oldu demek ki. Eski Türk beylerinin geleneği değil midir bu Ali? Günde beş vakit nöbet vurdurmak? Ne dersin?"⁴⁶ der. Bu sırada tam çalgının nefesliler ve davullardan oluşan güçlü sesi dağı taşı tutmaktadır. Yüzbaşı, Mustafa Kemal'in yaptığıнын kendilerine huzur sağlarken karşı tarafı tedirgin eden bir harp hilesi olabileceğini ifade eder.

Döndüler'de, İngilizler'in Akrep Harekâtı büyük başarısızlıkla sonuçlanır. Etraf ölü ve yaralı doludur. Birçok komutan, bu harekâta komuta eden ve kendisi de yaralanmış olan General Birdwird'e Türklerle ateşkes yapılmasını önerir. Her cepheden gelen bütün telefonlar ateşkesin yapılması yönündedir. General, yarası sarılınca geri hatlardan ileriye bakar ve: "Ne oluyor tepede Allah'ım. Hani Çam Tepesi bizdeydi. Masa Tepe'yi ele geçirmiştik. Sivri Tepe ne oldu? Sağ kanat?"⁴⁷ diye hayıflanır. General Birdwird, komutanlarının ateşkes isteğini ve cephedeki son durumu General Ian Hamilton'a bir telgrafla bildirir. Hamilton da bulunduğu yerden savaşın kendileri açısından kötü gidişatına tanıklık etmektedir. Bu son harekâtın da başarısızlığı durumunda Londra'nın zor duruma düşeceğini düşünür. Aslında, ateşkesi kabul etmek istemez ama durumları da bir ateşkesi zorunlu kılar. General Hamilton kararsızken saat tam on ikide, her gün ne oluyorsa yine o olur. Miralay Mustafa Kemal'in Tam Çalgı Takımı, mehter marşı çalmaya başlar.⁴⁸ Hamilton adeta çıldırır. Mehter marşının gitgide yükselen sesi sınırlarını iyice bozar. Emir subayına döner: "Hani Çam Tepesine yerleşmiş idik? Bu mu yerleşme...Tepe susmadı, susmuyor...susmalı"⁴⁹ diye çıkışır. Bunlar, Mustafa Kemal'in asker içinde akıllı, tanınır biri olduğu ve icraatlarının mutlaka bir sebebe dayandığını gösterir. O, ayrıca eski Türk geleneği olan kapısında nevbet vurdurma geleneğini devam ettirmektedir.

3.5. Savaş-savunma stratejilerini değiştirir/değiştirir: Mustafa Kemal askerî olarak çok iyi yetişmiş bir komutandır. Bazen belirlenmiş savaş stratejilerini değiştirir. Savaşın gidişine göre kendi savaş stratejilerini de değiştirir, yeniler. Kendinden üst rütbedeki komutanlara önerilerde

⁴⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 101.

⁴⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 149.

⁴⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 151.

⁴⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 151.

bulunur. Yüzbaşı Ali Efendi, Harp Dairesi Reisliğinden gelen paşalara düşmanın nerelerden saldırılabileceğini anlatır. Paşalar, onun dediklerini dikkate almaz gibi görünür. Bu sırada Mustafa Kemal: "Yüzbaşı haklı. Düşman şurdan kesinlikle buradan deneyecektir"⁵⁰ diyerek Arıburnu civarını gösterir. Anafartalar tarafını da işaret ederek oradan bir deneme yapacaklarını ama asıl saldırının Arıburnu'ndan olacağını söyler. Paşalar yine kabul etmeyip farklı yerleri işaret eder. Bunun üzerine Mustafa Kemal: "Bana öyle gelmiyor"⁵¹ der ve onların işaretledikleri, düşmanın saldırmasını bekledikleri yerlere itiraz eder. Paşalar, tam ikna olmasa da Mustafa Kemal ve Yüzbaşı Ali'nin dikkatlerine göre kendi savaş senaryolarını düzenledikleri haritalar üzerinde bazı düzeltmeler yapar. Bir başka sahnede, Mustafa Kemal, Yüzbaşı Ali Efendi'nin İngiliz ileri birliklerinin durumuna dair getirdiği bilgilere göre harita üzerinde çalışır, yeni stratejiler belirler. Gözlerini kırpmadan haritaya bakar, işaretlemeler yapar, Çakal Deresi'ndeki İngiliz yığınağı ile ilgili bilgi alır.⁵² Aldığı bilgiye göre strateji geliştirir. Bunlar, onun savaş stratejisi konusundaki bilgi, donanım ve yeteneğini gösterir.

Doktor Mürsel ile Mustafa Kemal görüşürken Çanakkale orduları genel komutanı Liman Von Sander Paşa'dan telefon gelir. Mustafa Kemal'in emir eri, Liman Paşa'nın kendisi ile görüşmek istediğini söyler. Mustafa Kemal gelişmeler ve cephedeki durumla ilgili Liman Paşa'ya bilgi verir.⁵³ Liman Paşa, ona ne yapılması gerektiğini sorar. Mustafa Kemal, düşmanın karaya çıkmış kuvvetlerinin göz ardı edilemeyeceğini, korkunç bir kalabalık bulunduğunu, Türk tarafının gücünü tek elde, tek kumandada toplaması gerektiğini; tek çarenin tüm kumandanın bir kişinin elinde bulundurulması olduğunu söyler.⁵⁴ Liman Paşa'nın "çok olmaz mı" sorusuna "az gelir" cevabını verir. Liman Paşa: "Pekâlâ" der. Mustafa Kemal, bu pekâlâ'nın anlamını kavramaya çalışır. Artık: "Taşından toprağına sahiplendiği...ve kaderinin eline teslim olunduğu bir dünyaya bakar." Kendi kendine: "Şimdi...şimdi doğuyorum ve artık...varım"⁵⁵ der. Mustafa Kemal, cephe

⁵⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 106.

⁵¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 107.

⁵² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 330.

⁵³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 262.

⁵⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 263.

⁵⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 263.

planlamalar yaparken Liman von Sanders tarafından Şimal Grubu Kumandanlığına yazılmış: "Anafartalar grubu emir ve kumandasını almak üzere 19'uncu Fırka Kumandanı Mustafa Kemal Beyin hemen şimdi Çamlık Tepesine hareketi için emir buyrulması..."⁵⁶ içerikli bir telgraf alır. Mustafa Kemal artık istediğini elde etmiş, tek sorumlu hâline gelmiştir. Kendi kendine: "mutlaka kazanmalıyım" sözü verir.⁵⁷ Tüm sorumluluğu üzerine alması sorumluluktan çekinmediğini, kendine olan güvenini, kararlılığını gösterir.

3.6. Düşmanlar onun kim olduğunu bilir: Türk safalarında tanınan Mustafa Kemal, düşmanlar tarafından da tanınmaktadır. Üç ciltlik seride İngiliz-Fransız komutanlıklarında yaşananlar da anlatılır. Bu meyanda, romandaki önemli kahramanlardan biri General Ian Hamilton ve onun düşünceleridir. Anafartalar ve Arıburnu'nuna çıkarma yapmadan önceki günlerden birinde Hamilton çok düşüncelidir. Akşam 22.00'de tüm subayların katılacağı bir toplantı ister ve Arıburnu taraflarına bakarak kendi kendine: "Miralay!.. Mustafa Kemal... Bey! Oralarda bir yerlerdesin! Seni susturacağım! Oralarda bir yerlerdesin!"⁵⁸ ve "Biliyorum...orada mahvedeceğim seni, o tepeyi yok edeceğim, dümdüz. Yerle bir edeceğim. Bando mızıkayı susturacağım...Kesinlikle. Akrep ya öldürecek... ya da? Ya da ölecek. Yok başka çaresi... yok"⁵⁹ der. O, Mustafa Kemal'i tanımakta ve stratejilerini önemsemektedir. Bir başka sahnede ise General Birdwird dürbünü ile saldırıları izler. Bir çamın altında tek başına sanki seyrandaymış gibi duran bir adamı fark eder. O adamın kendilerinden korkmadığını düşünür. Aslında fark ettiği kişi Miralay Mustafa Kemal'dir. O da çamın altında korkusuzca dürbünü ile etrafı, savaşı izlemektedir. Birdwird, Mustafa Kemal'in almak istedikleri tepede bulunması, mızık seslerinin oradan gelmesi sebebiyle gördüğü adamın kendilerini çıldırtan marşları çaldıran kumandan olabileceğini düşünür. Bir anlamda, kendi ifadeleri ile: "onları verem eden adam"dır tepede duran. Birdwird tam bunları düşünürken, yakınına düşen bir bomba ile yaralanır. Dürbününü eline alıp baktığında tepedeki kumandanın yerinden ayrıldığını görür: "Ne garip?

⁵⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 287.

⁵⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 288.

⁵⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 108.

⁵⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 109.

Sanki görmek istediği generali vuracak bir gülle idi...gördü...gidiyor"⁶⁰ der. Bu sahneler en üst düzey İngiliz komutanı Hamilton'un onu ismen bildiği ve bir diğer İngiliz komutanının onun cesaretini teslim ettiğini gösterir.

3.7. Askeri üstün yönleri vardır/kahramandır: Romanlarda Mustafa Kemal'in askeri dehasına ve kahramanlığına da vurgu yapılır. O, bir tepeden, çamın altından, tek başına, İngiliz saldırılarını, saldırılarının yönünü izler. İngilizlerin acımasızca saldırdığını, buna karşın Türk savunmasının direndiğini görür. İngiliz ve Türk topları veya savaşıclarının mevzilendikleri yerleri izler. Bazılarının yerini doğru bazılarınınkini yanlış bulur. Romanda bunların neler olduğu söylenmez. Ancak o kendi kendine, askeri yanlışları eleştirir. Bu, bir anlamda askerî ustalığını gösterir.⁶¹ Başka bir sahnede, Mustafa Kemal tek başına iken İngiliz saldırılarından kaçan yirmi otuz kadar yorgun, bitkin Türk askeri ile karşılaşır. Onların önüne geçer ve neden kaçtıklarını sorar. Onlar cephanelerinin, hiçbir şeylerinin kalmadığını söyler. Bunun üzerine onlara: "Süngünüz, canınız da mı yok. Süngü tak...geri dön"⁶² emri verir. Askerler karşılarında *tek başına dağ gibi duran kumandanlarını* görünce yaptıkları yanlışın farkına varır, akılları başlarına gelir, hep birlikte geri dönüp: "Hücuuuuum. Allah Allaaaaaah..."⁶³ nidaları ile tekrar saldırıya geçerler. Mustafa Kemal onların bu tavrını görünce: " Zaferin sesidir bu" diye düşünür. Başka bir olayda Mustafa Kemal, karargâhındaki zeminlikte Suvla'dan burna kadar alanı gösteren harita üzerinde, ikisi erkan-ı harp üç zabite; siperleri, mevzileri, hendekleri ve araziye anlatır. Onlar, Mustafa Kemal'in gösterdiği yerleri harita üzerinde gerçek değerine oturtur. Bu sırada, Mustafa Kemal bazı siperlerin gereksiz yere kazıldığını ifade eder. Siperlerin nereye kazılması-kazılmaması gerektiğini, savunma hatlarının oluşturulacağı yerleri işaret eder, alınması gereken tedbirleri söyler.⁶⁴ Düşmanın askerî harekât yer ve yönlerini tahmin eder.⁶⁵ Üç zabite; hatları ve birlik yerlerini emrettiği şekilde yeniden haritaya yerleştirmelerini, beklediği bir haber gelinceye kadar

⁶⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 129.

⁶¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 127-128.

⁶² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 130.

⁶³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 131.

⁶⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 258.

⁶⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 259.

Anafartalar-Arıburnu yöresini boş bırakmalarını emreder.⁶⁶ Yine, Çanakkale kara savaşlarının hızla devam ettiği günlerde Miralay Mustafa Kemal, Doktor Mürsel Bey'den çok yerde, pek çok sargı yeri ister. Türk milletinin artık öz topraklarında olduğunu, daha da geriye gidilemeyeceğini *gelenlerin (İngilizler) bir şeyler almadan gitmeyeceğini* ve onlara verilecek tek şeyin artık canları olduğunu söyler. Canlarını vererek İngilizleri, Türk yurdundan kovacaklardır.⁶⁷ Bu ifadeler, onun canından geçercesine bir kahramanlığı nasıl desteklediğini gösterir.

Miralay Mustafa Kemal, Anafartalar Grup Kumandanlığına atandığını öğrenince maiyetindeki askerlere bir emir yazar. Emirde şu ifadelere yer verir:⁶⁸

Benimle birlikte burada savaşan tekmil asker kesinlikle bilmelidir ki, bize verilmiş olan vatan namusu bildiğim bu görev, yüzde yüz başarıya erişmedikçe bir adım bile geri gitmek yoktur. Böyle bir anda dinlenmek ve uyumak sadece bizlerin değil bütün milletimizin varlığından ebediyen mahrum kalmasına sebep olacaktır. Bütün arkadaşlarımla benim gibi düşünmekte olduklarına inanıyorum.

Mustafa Kemal'in bu emri büyük bir komutanın nasıl olması gerektiğini gösteren bir örnektir. O askerlerine dinlenmeden, uyumadan, savaşma emri vermiştir.

Döndüler, bir hücum sahnesi ile biter. Bu sahnede Mustafa Kemal elinde kılıcı ile emir verir. O emir verdiğinde bütün askerî birlikler hazır ola geçer: "152'nci Bölük 164 neferiyle birlikte hazırdır kumandanım. Yahya Çavuş, altmış neferiyle birlikte huzurunuzdadır Yüzbaşım. Müstecip Onbaşı bataryasıyla birlikte emrinizdedir binbaşım. 27'nci Alay mevcut birlikleriyle görüşünüze muntazırdır kumandanım. 57'nci Alay bütün kuruluşlarıyla huzurunuzdadır Miralayım."⁶⁹ sesleri duyulur. Mahşer gibi bir gecedir. Fecre yakın bir andır. Sesler bir iken, bin olur ve: "Mehmetçik bütün varlığıyla buyruğunuza hazırdır Miralay Mustafa Kemal Beyim" tekmiili duyulur. O, bütün askerleri selamlar. Yer, gök iniler. Mustafa Kemal şunları

⁶⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 264.

⁶⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 261-262.

⁶⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 287-288.

⁶⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 342-343.

söyler: "Askerler karşınızdaki düşmanı yok edeceğinize hiç kuşum yoktur, fakat siz acele etmeyin. Önce ben gideceğim. Kırbacımla işaret verdiğim zaman siz, hep birden atılırsınız. Sizlere hücum etmenizi emretmiyorum... Sizlere ölmenizi emrediyorum. Bizler ölünceye kadar geçecek zaman içinde başka birlikler, başka zabıtlar ve kumandanlar yerlerimizi alacaklardır. Hakkınızı helal ediniz."⁷⁰

Her taraf helal olsun nidaları ile inler. Mustafa Kemal de bütün askerlere hakkını helal eder. Kırbacını indirir ve askerler bir sel gibi akar. İngiliz askerleri dağların üzerlerine yürüdüğünü düşünür.⁷¹ Mustafa Kemal askerlerine ölmeyi emreder. Ve ölmek üzere onların önlerinde kendisi ilk olarak vuruşmaya atılır. Mustafa Kemal ileri hatlarda çarpışırken bir gülle parçası bir kayanın irice bir parçasını koparır. Bu parça, Mustafa Kemal'in sol göğsüne çarpar.⁷² Mustafa Kemal'i gören Mülazım Arif: "Eyvah Miralayım... yaralandı" der. Mustafa Kemal, ona susmasını ve devam etmesini emreder: "Zaman durmaz, duranı bağışlamaz, devam!"⁷³ der. Mustafa Kemal vurulduğunu bilir; fakat yüreğinde acı yoktur, aksine her zamankinden daha fazla bir güveniş vardır. Türk askeri amansızca savaşı. Mustafa Kemal'in ölümü göze alan iradesi ve Türk askerinin inanılmaz çabası ile ertesi gün İngilizler kıyılardan geri çekilir.⁷⁴ Bütün bunlar onun askerî dehasını ve kahramanlığını gösteren örneklerdir.

Bir ateşkes anlaşması sırasında Recep Çavuş, Emre ve Sinan Türk yaralı-ölüleri alıp getirmek isterler. Bu sırada Emre, İngiliz ileri hatlarına kadar ilerlemiş olan temiz giyimli bir Türk çavuşu fark eder. Çavuş, yaralıları ve ölüleri umursamadan İngiliz ileri hatlarına kadar ilerlemektedir. Halbuki çavuşun gittiği yerlerde yaralı-ölü Türk askeri olma ihtimali çok zayıftır. Buna rağmen çavuş daha da ilerler. Emre, Sinan'a gördüğü bu çavuşun normal olmadığını, kıyafetlerinin bile temiz olduğunu söyler. Biraz öteden bunu duyan Recep Çavuş, ilerlemekte olan çavuşa bakar. Hemen onun Miralay Mustafa Kemal olduğunu anlar. Her ikisine de kıyafetinden dolayı çavuş zannettikleri kişinin Miralay Mustafa Kemal olduğunu, buralarda tebdilikıyafet gezmesinin mutlaka bir sebebi

⁷⁰ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 343.

⁷¹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 344.

⁷² M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 344.

⁷³ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 344.

⁷⁴ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 344.

olduğunu söyler. Mustafa Kemal her bir adımda, hayatını hiçe sayarak İngiliz ileri hatlarına kayarak oralardan bilgi alma amacındadır.⁷⁵ Onun gözleri her tarafın fotoğrafını çeker, dağlara, kıyılara, girintilere çıkıntılara, köşelere, her yere bakar; her şeyi hafızasına alır.⁷⁶ Recep Çavuş, başına bir şey gelmesin diye gizlice Mustafa Kemal'in arkasından onu takip eder, onu gölge gibi korur. Bir ara Mustafa Kemal'i göremez. Başına bir şey gelmiş olmasından çok endişelenir.⁷⁷ Ardından şöyle düşünür: "Ben ne oluyorum ki koruyuculuğa kalkışıyorum. Onun koruyucusu var zaten. Var... var, onun koruyucusu var bre yoksul Recep sen, kendi işine dön, hadi bakalım"⁷⁸ der. Bu da Mustafa Kemal'in hayatını hiçe sayarak vatan aşkıyla nasıl çalıştığını, nasıl stratejiler geliştirdiğini gösterir.

3.8. Vatana sevgilisi gibi bakar: Mustafa Kemal vatani sevgili gibi, eşi gibi görür. İnsan nasıl her an sevgilisini, eşini düşünür, onu mutlu etmeye çalışır, hep onunla birlikte gelecek hayalleri kurar ise aynı duyguları vatani için de beslemelidir. O, Binbaşı Zeki ve Yüzbaşı Ali Efendi ile sohbet ederken Ali Efendi'ye: "İnsanın toprağı insanın karısına eş... Uğrunda savaşmak yüceltir Yüzbaşım"⁷⁹ der. Bu, Mustafa Kemal'in toprak ile eşi eşitlediğini gösterir.

Sonuç

Mustafa Necati Sepetçioğlu Çanakkale konulu romanlarının üçünde de Mustafa Kemal'e yer verir. *Geldiler*'de Mustafa Kemal aktif olarak olaylarda yer almaz. Diğer kahramanların konu ettiği, hakkında konuştuğu kişi durumundadır. Mustafa Kemal, sahne gerisinden olayları izler. Olayların ya da kişilerin durumuna dair, yetkili-etkili gördüğü kişilere bilgi ve yorumlarını iletir. Bilge bir kişi gibi, onları, gelecek tehlikelere karşı uyarmak, yönlendirmek ister. *Geldiler*'de anlatılanlar, Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşına dair bir öngörüsünün olduğu, bunu üst konumdakilerle paylaştığı, kendisini tanıyanlar arasında görüşlerine itibar edildiğini gösterir.

⁷⁵ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 191.

⁷⁶ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 192.

⁷⁷ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 192.

⁷⁸ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 193.

⁷⁹ M. Necati Sepetçioğlu, *a.g.e.*, 1998, 105.

Gördüler ve *Döndüler*'de Mustafa Kemal aktif bir kahramandır ve onun karakterine dair esas ipuçları bu iki ciltte görülür. Mustafa Kemal, ölümün neredeyse mutlak olduğu Çanakkale cephesine gönüllü olarak gelir. O, canını vatani için seve seve feda edecek yaratılıştadır. Anafartalar Grup Kumandanlığını tek başına üzerine alacak kararlılık, azim ve cesarettedir. Cephede, Türk askerleri arasında eylemleri ve aldığı tedbirlerle bilinen, tanınan biridir; savaş planlarını, görüşleri ile değiştirir-değiştirir. O, aynı zamanda İngiliz ve Türk topları, askerlerin mevzilerini izleyerek savaş planlarını sürekli değiştirir. Maiyetindeki askerlerin ruhunu çok iyi kavrar. Morali bozulan, korkan, geri dönen bir asker gördüğünde onu savaşmak için cesaretlendirir. Yâri gibi gördüğü vatani savunmak için, Türk askerlerine ölmeyi emreder. Önemli konular için önceden tanıdığı ve güvendiği askerlere görev verir. Çanakkale'de, eski Türk beylerinin günde beş vakit kapısında nöbet vurdurma geleneğini, düşmanın moralini bozup Türk askerine moral vermek için devam ettirir. Mustafa Kemal sadece cephedeki sorunlarla ilgilenmez, cephe gerisinde yaşanan usulsüzlüklerle de ilgilenir.

Kısaca ifade etmek gerekirse Sepetçioğlu'nun *Geldiler, Gördüler, Döndüler* adlı Çanakkale konulu romanlarında Mustafa Kemal; ileri görüşlü, iyi yetişmiş, kararlı, cesur, etrafını ikna edebilen, savaş planlarını değiştirten, düşmanın moralinin nasıl bozulacağını bilen, eski Türk beyleri gibi hareket eden, asker ruhunu iyi tahlil eden, düşmanlar tarafından tanınan ve ölümden korkmayan bir karakter olarak ortaya çıkar.

K A Y N A K Ç A

- CARR, E. Hallett, Josep, Fontana, *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yalınlık* (Özer Ozankaya, Çev.). İmge Kitabevi, İstanbul, 1992.
- DOĞAN, Gamze, *Gelenekten Modern-Postmodern Anlatıya Çanakkale Romanları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019.
- ENGİNÜN, İnci, *Çanakkale Zaferinin Edebiyata Aksı*, *Marmara Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, İstanbul, 1986, 111-129.
- GÜLENDAM, Ramazan, *Türk Romanında Çanakkale Savaşı*, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 72, Ankara, 2006, 39-47.

- MAT, Celal, *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri ve Çanakkale Muharebelerini Konu Alan Romanların Eğitime Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.
- MAT, Celal, "Çanakkale Muharebelerini Konu Edinen Romanlar Üzerine", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/17, Balıkesir, 2007, 81-100.
- ÖZMEN, Necmettin, İNAN, Safura, "Çanakkale Savaşını Konu Eden Romanlarda Mustafa Kemal Anlatımı I", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, İstanbul, 2024, 208-236.
- ÖZMEN, Necmettin, İNAN, Safura, "Çanakkale Savaşını Konu Eden Romanlarda Mustafa Kemal Anlatımı II", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö14, İstanbul, 2024, 425-451.
- SEPETÇİOĞLU, M. Necati, ... *Ve Çanakkale, döndüler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- SEPETÇİOĞLU, M. Necati, ... *Ve Çanakkale, geldiler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2005a.
- SEPETÇİOĞLU, M. Necati, ... *Ve Çanakkale, gördüler*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2005b.
- TEKELİ, İlhan, *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, Dost Kitabevi, Ankara, 1998.
- TEKŞAN, Mesut, "Tarihe Sığmayan Destanın Romanı ... Ve Çanakkale (1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler)", *Erdem*, 17/49, Ankara, 2007, 197-210.
- UĞURCAN, Sema, "Çanakkale Savaşı Edebiyatı", *Çanakkale 1915: Tarih, Ekonomi, Edebiyat ve Sanat*, (Editörler: M. Mehdi İlhan, Mehmet Bulut, İ. Güran Yumuşak), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- YALÇIN ÇELİK, S, Dilek, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- YILMAZ, Bora, *Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Çanakkale Savaşları'nı Konu Alan Romanlar ve Çanakkale Savaşları ile İlgili Anlatılar*, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2/2, İstanbul, 2017, 416-424.